

УДК 338.516.4:664.1

УКРАЇНА НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЦУКРУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

С.А. Стасіневич, кандидат економічних наук

Представлено результати аналізу структури світового виробництва цукру за країнами-виробниками, експортно-імпортних операцій України з цукром та визначено місце українського цукру на світовому ринку. Здійснено порівняння показників виробництва цукру в Україні та країнах ЄС.

Цукор, цукровий буряк, тростинний цукор-сирець, виробництво, світовий ринок, експорт, імпорт, квота, Європейський Союз, Україна.

Нині економічні відносини розвиваються шляхом посилення глобалізаційних процесів, зокрема, євроінтеграції. Не оминають вони і цукрової галузі України. З 2008 р. країна є членом Світової організації торгівлі, проте, суттєвих зрушень із просування вітчизняного цукру на світовий ринок не спостерігається. Причини слід шукати в самій галузі. Перш за все, потребує дослідження кількісний чинник: чи достатньо країна виробляє якісної конкурентоспроможної продукції?

Мета дослідження – аналіз формування світового ринку цукру та визначення на ньому місця України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми світового та внутрішнього українського ринку цукру досліджували відомі вчені та практики О.М. Варченко, О.С. Заєць, О.С. Багатиренко та інші. Проте зміна кон'юнктури світового ринку потребує аналізу вказаних процесів з метою отримання уроків для перебудови власної галузі.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні виробництво цукру в світі здійснюється з двох основних сировинних ресурсів: близько 80 % – із цукрової тростини, відповідно, 20 % – із цукрових буряків. Згідно з даними Міжнародної організації з цукру, нині цукор випускають понад 100 країн. Найбільшим виробником цукру в світі є Бразилія, яка виробляє майже 40 млн т цукру, Водночас, на цукор вона переробляє лише половину вирощеної цукрової тростини (друга половина використовується для виробництва біоетанолу – співвідношення обсягів цукрової тростини, що використовується для вирішення продовольчої проблеми та питання енергозабезпечення є змінним параметром, який, зокрема, залежить від кон'юнктури цін на вичерпні енергоносії).

Другу позицію у світовому виробництві цукру займає Індія, в якій в 2010/11 маркетинговому році було вироблено 27 млн т продукції (рис.1) та 26 млн т за попередніми даними в 2011/12 МР. Рекордних обсягів у випуску цукру досяг Таїланд – майже 10 млн т.

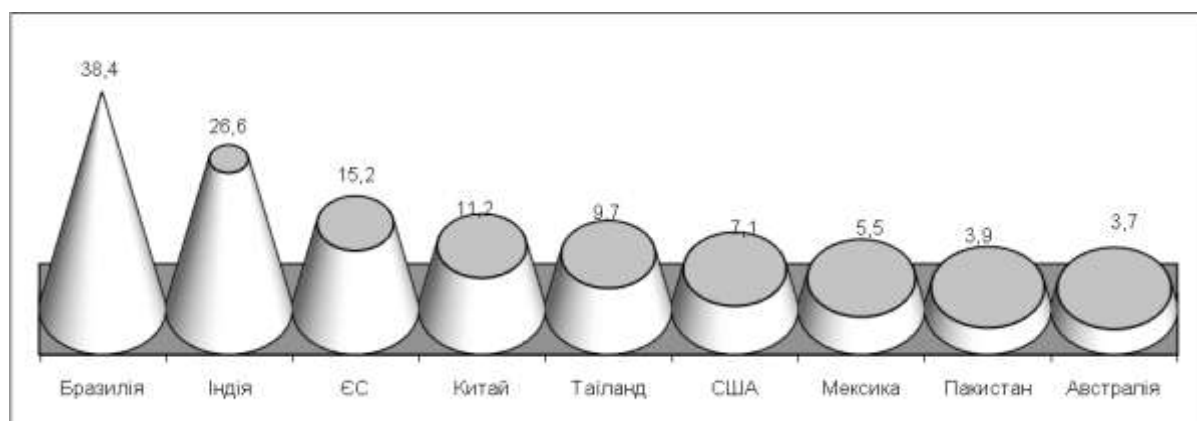

Рис. 1. Рейтингова діаграма провідних світових виробників цукру (дані 2010/11 МР, млн. т)

У країнах Європейського Союзу, де на цукор переробляють цукрові буряки, було випущено понад 15 млн т продукції. Першу п'ятірку найбільших виробників цукру ЄС складають Франція (4257 тис. т в 2010/11

МР, працювало 25 цукрових заводів), Німеччина (3442 тис. т, 20 підприємств), Польща (1464 тис. т, 18 заводів), Велика Британія (994 тис. т, 4 підприємства), Нідерланди (двома компаніями вироблено 870 тис. т) (рис. 2). У 2011/12 МР обсяг виробництва цукру в ЄС. за попередніми даними. є більшим порівняно з попереднім роком (17–18 млн т), зокрема, в Німеччині випуск цукру перевищує 4 млн т.

Рис. 2. Кількість працюючих заводів та обсяг виробництва цукру (тис. т) країнами – найбільшими виробниками в ЄС (дані 2010/11 МР)

В Україні у 2011 р. працювало 77 цукрових заводів і було вироблено 2,33 млн т цукру з цукрових буряків та близько 250 тис. т – із імпортованого тростинного цукру-сирцю, який завезено в країну в межах щорічних квот (267,8 тис. т) – умови-обов'язку в зв'язку з вступом до СОТ. Таким чином, у загальносвітовому виробництві цукру (яке становило 173 млн т) на Україну припадає менше 1,5 млн т і 15 % по відношенню до обсягу випуску бурякового цукру в ЄС.

При цьому, площа під цукровими буряками в Україні становить понад 35 % площі посівів сировини в країнах ЄС. Таким чином, ефективність діяльності цукробурякового комплексу в країнах ЄС та України значно різниться (табл.1).

Виробництво цукру в розрахунку на 1 га посівів цукрових буряків в Україні (4,3 т/га) у 2,3 раза нижчий, ніж в ЄС (9,9 т/га), зокрема, у 2,6 раза, ніж у Франції (11,2 т/га), у 2,9 раза менший, порівняно з Нідерландами (12,3 т/га).

1. Площі посівів цукрових буряків і виробництво бурякового цукру в європейських країнах та Україні (2011 рік)*

Країна	Площа посівів цукрових буряків, тис. га	Загальне виробництво цукру, тис. т	Виробництво цукру з 1 га посівів цукрових буряків, т/га
Франція	381	4257	11,2
Німеччина	345	3442	10,0
Польща	195	1464	7,5
Велика Британія	93	994	10,7
Нідерланди	71	870	12,3
ЄС	1539	15180	9,9
Україна	544	2331	4,3

*За даними Національної асоціації цукровиків України «Укрцукор»

З урахуванням перехідних запасів цукру, що залишилися в Україні на початок вітчизняного виробничого сезону 2011 р. (1 вересня 2011 р.),

розмір яких за оцінками профільних міністерств, становив не менше, ніж 300 тис. т цукру, в Україні було створено суттєвий експортний потенціал з цієї продукції. Якщо внутрішню потребу країни в цукрі оцінювати квотою «А», яку Кабінет Міністрів України на 2011/12 МР затвердив обсягом 1860 тис. т, то Україна могла б експортувати близько 700–800 т продукції. Разом з тим, експорт цукру з України в 2011 р. становив, за офіційними даними, лише 6,2 тис. т (табл. 2).

2. Експорт-імпорт цукру України (за офіційними даними Державної служби статистики України), тис. т

Роки	Цукор білий		Інші цукри*	
	імпорт	експорт	Імпорт	експорт
2007	18,2	5,2	3,5	63,7
2008	62,2	11,4	3,8	33,4
2009	77,2	24,7	6,7	19,0
2010	83,9	0,3	19,1	35,0
2011	37,8	6,2	15,2	23,4
2012	0,6	174,3	12,5	20,5

* Включаючи лактозу, глюкозу, мальтозу, фруктозу, штучний мед, карамелізований цукор і патоку

Найбільшими світовими експортерами цукру є країни – найбільші виробники: Бразилія в 2010/11 МР експортувала 25,8 млн т цукру, Таїланд – 7,4, Індія – 3,2, ЄС – 1 млн т. Поступово нарощуючи виробництво цукру (до 3,8 млн т) збільшує експорт продукції Австралія, обсяг якої досягає 2,6 млн т.

Імпорт білого цукру до України в 2010 р. становив 83,9 тис. т – це були майже повністю поставки з Республіки Білорусь (в межах Угоди про вільну торгівлю): 83,5 тис. т. При цьому, вочевидь, імпортувався цукор тростинного походження. У 2011 р. ввезення білого цукру в Україну знизилася до 37,8 тис.т, але 99 % від цього обсягу було завезено також з Білорусі. Таким чином, внутрішній ринок цукру України є незахищеним від імпорту білого цукру з Республіки Білорусь. Разом з тим, у країні спостерігається збільшення виробництва цукру: в 2011 р. його вироблено 596 тис. т при внутрішньому споживанні 360 тис. т.

Навпаки, експортні поставки білого цукру з України в цей період знизились майже до нуля: 2010 р. – 0,3; 2011 р. – 6,2 тис. т. При цьому, зменшився експорт інших цукрів в умовах нарощення їх імпорту (ця продукція в 2010–2011 рр. надходила, переважно, з Російської Федерації та Китаю). У Російській Федерації в 2011 р. було зібрано рекордний врожай цукрових буряків – 46, 3 млн т, і РФ зайняла провідну позицію у світі за обсягом виробництва бурякового цукру – випуск власного за сировинним походженням цукру перевищив 5 млн т при потребі 5,6 млн т, створюючи, серед іншого, експортний потенціал (обсяг експорту за оцінкою асоціації «Союзроссахар» може перевищити 200 тис. т).

Імпортерами українського цукру були азіатські країни – переважно, колишні республіки СРСР (Казахстан, Грузія, Киргизстан, Узбекистан, Туркменистан), а також Ліван і Сирія. До того ж, у 2012 р. звелася до нуля використання Україною квоти ввезення тростинного цукру-сирцю. У 2012 р. спостерігається покращення балансу експортно-імпортних опера-

цій України на свою користь завдяки активізації експорту: в 2012 р. було експортовано понад 174 тис. т при імпорті менше, ніж 1 тис. т цукру.

На 2012/13 МР в Україні встановлений розмір квоти «А» на рівні 1833 тис. т, зібрана площа цукрових буряків становила 449 тис. га (проти 516 тис. га в минулому році), вирощено 18,4 млн т солодких коренеплодів, працювало 63 цукрових заводи. Випуск цукру в сезон 2012 р. становив 2222 тис. т, що на 5 % менше, порівняно з попереднім роком, коли було вироблено 2,33 млн т продукції. Проте перехідні запаси цукру (650 тис. т) у двічі більші, ніж перед початком завершеного маркетингового року. Отже, експортні можливості не знизились. Але на сьогодні ряд традиційних імпортерів українського цукру його не потребують. Ще 2 роки тому потенційним експортером українського цукру розглядалася Російська Федерація. Проте 2011 та 2012 рр. відзначилися рекордними обсягами виробництва цукру в Росії з власної сировини – цукрових буряків. Так, у 2012 р., за даними Росстату, в країні випущено 4,9 млн т бурякового цукру, окрім того, 447 тис. т тростинного – отже, РФ на 90 % забезпечує себе продукцією власного походження, проблем із імпортом цукру-сирцю також не існує. Тому пропонувати український цукор найближчій сусідці практично немає сенсу.

Україна здійснювала в минулі роки експорт цукру до Середньої Азії, зокрема, колишніх республік СРСР – Киргизстану, Узбекистану. Але нині Уряд Киргизстану вбачає можливість забезпечити цукром всю країну самостійно, незважаючи на те, що в країні працює один цукровий завод (ВАТ "Каінди-Кант"), але ще два підприємства готові виробляти цукор. Проводить модернізацію з нарощення потужності єдиного виробника цукру (СП ВАТ "Хоразм шакар") і Узбекистан [5].

Узагалі виробництво цукру в світі може досягти рекордної позначки – 177, 6 млн т у сезон 2013 р., перш за все, за рахунок збільшення врожаю цукрової тростини в Бразилії, де виробництво цукру збільшиться до 38,5 млн т у 2013/14 МР. За оцінками МОЦ (Міжнародної організації цукру), запаси цукру до кінця сезону зростуть до 66,3 млн т. Деякі країни активно продукують політику "закриття" внутрішнього ринку від імпорту цукру. Наприклад, в Індії оператори цукрового ринку наполягають на піднятті ввізного мита на цукор з 10 до 60 %, переходячи винятково на самозабезпечення.

Таким чином, Україні досить складно знайти сьогодні вільні ніші на зовнішніх ринках цукру, хоча зацікавлені в українському цукрі Китай та Афганістан. Крім того, слід зазначити, що в межах офіційного переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом досягнуто домовленості про встановлення квоти на експорт українського цукру в ЄС в обсязі 20 тис. т на рік, що важливо з точки зору освоєння нових ринків збуту [4].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження сучасної позиції України на ринку цукру в світі та порівняно з країнами ЄС дало, на жаль, невтішні результати: український цукробуряковий підкомплекс задовольняє нині практично лише внутрішні потреби країни в цукрі.

В Україні для підвищення значущості галузі на світовому ринку цукру та відновлення країною експортного статусу за даним товаром необ-

хідно вжити рішучих заходів щодо підвищення ефективності цукробурякового виробництва.

Список літератури

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.isosugar.org
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.apk-inform.com
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukragroconsult.com
4. Новини // Цукор України. – 2012. – № 12. – С. 6–10.
5. Новини // Цукор України. – 2012. – № 1. – С. 4–7.

Представлены результаты анализа структуры мирового производства сахара в разрезе стран-производителей, экспортно-импортных операций Украины с сахаром и определено место украинского сахара на мировом рынке. Произведено сравнение показателей производства сахара в Украине и странах ЕС.

Сахар, сахарная свекла, тростниковый сахар-сырец, производство, мировой рынок, экспорт, импорт, квота, Европейский Союз, Украина.

The results of the structural analysis of world production of sugar-producing countries, export-import operations in Ukraine on sugar and the place of Ukrainian sugar on the world market, by comparison of sugar production in Ukraine and the EU.

Sugar, sugar beets, raw cane sugar, production, world market, exports, imports, the quota, the European Union and Ukraine.